

CESTY T. G. MASARYKA DO ZAHRANIČIA PO ROKU 1918, MEDZI REPREZENTÁCIOU A ODDYCHOM¹

JAKUB ŠTOFANÍK

ŠTOFANÍK, Jakub. T. G. Masaryk's travels abroad after 1918, between representation and leisure. *Historický časopis*, 2024, 72, 2, pp. 329-357, Bratislava.

The article is dealing with the foreign travels of the first Czechoslovak president T. G. Masaryk. It analyses their sources of inspiration in the setting of American and French presidents as well as Masaryk's own experiences in the period of foreign exile during the First World War. It traces the transformations that this kind of state representation brought during the interwar period, from the limits of transport to the media coverage and presentation of the various visits. The second part focuses on the foreign trips made during Masaryk's presidency. It discusses the official visits in 1923, the objectives of the journey, and its actual course. It also examines the role of T. G. Masaryk's personal trips abroad, which were intended to contribute to his recovery, rest or explore new regions. Moreover, during all his travels Masaryk intentionally built and maintained his own network of contacts abroad, which included many politicians, artists and journalists. The article shows that in addition to building a positive image of Czechoslovakia, presidential visits were also used to address sensitive issues and explain Czechoslovak positions in international politics. In the last part, the study opens up a new field of research questions in the form of unrealized presidential trips. It uses the example of plans to visit Vienna, Yugoslavia, and Romania or a possible meeting with the Pope to show the negotiations and the context of the changing international relations of a Central European republic. In the case of the meeting with the Pope, it also addresses the delicate relationship with the Holy See and Masaryk's personal reservations about the Catholic Church hierarchy. The entire study places the phenomenon of presidential trips within the broader contexts of national representation, international relations and internal political decisions.

Keywords: T. G. Masaryk. Presidential travels abroad. Czechoslovakia. International relations.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2024.72.2.6>

---

1 Tento článok je výstupom z riešenia grantového projektu: GA ČR, č. 22-15915S „*Hrad*“ v roli mocenského, administratívneho a duchovného centra meziválečného Československa (1918–1938).

T. G. Masaryk a jeho najbližšie okolie z Kancelárie prezidenta republiky (KPR) v rokoch 1918 – 1935 v mnohých ohľadoch definovali výkon a podobu funkcie československého prezidenta na celé 20. storočie. Nasledovníci T. G. Masaryka v prezidentskej funkcii tieto modely kopírovali alebo sa, naopak, proti nim silne vymedzovali zavádzaním vlastných postupov a tradícií. Masarykovo prezidentské obdobie tak nesmierne silno ovplyvnilo fungovanie celej inštitúcie, ako aj spôsoby jej prezentácie navonok.

Jedným z dôležitých aspektov výkonu funkcie prezidenta boli aj zahraničné cesty. Prezidenti síce v medzivojnovom období necestovali tak často ako dnes, ich výjazdy do zahraničia však rovnako odkazovali na základné geopolitické smerovanie štátov či formovanie nových aliancií. Zo strany verejnosti boli pritom podrobne sledované a analyzované. Masarykove cesty do zahraničia v pozícii prezidenta v sebe kombinovali (okrem snahy o zotavenie či návštevy rodiny) dve roviny: politicko-diplomatickú a symbolicko-kultúrnu. Obe sa prelínali a dopĺňovali pričom sa často stieral oficiálny či neoficiálny rozmer samotnej návštevy. Podobne ako tomu bolo pri prezidentských cestách po Československu² aj tie zahraničné v sebe skrývali značný konfliktný potenciál.

Práve týmto aspektom prezentácie prezidenta v zahraničí, symbolickému a politickému aspektu jeho ciest do cudziny sa bude venovať táto štúdia. Zameria sa na uskutočnené i plánované cesty, ich význam pre medzinárodné vzťahy, postrehne dramaturgiu ciest, špecifiká programu a spôsoby prezentácie prezidenta Masaryka i Československa. Stranou neostane ani otázka zahraničných inšpirácií pre prezidentské cesty, otázka reciprocitu v medzinárodných vzťahoch a porovnanie s dobovou praxou iných hláv štátov.

O Masarykových cestách do cudziny v dobe jeho prezidentského mandátu bude pojedané ako o celku. V kontexte tejto štúdie nemá zásadný význam rozlišovať oficiálne a neoficiálne cesty (patrične špecifiká nebudú samozrejme prehliadnuté). Počas oficiálnych i súkromných ciest sa stretával so zástupcami cudzích štátov, jednal na vyslanectvách, dával rozhovory novinárom a navštevoval rôzne inštitúcie. Súkromný ráz ciest sledoval skôr snahu, aby počas nich nebol zavalený len oficiálnymi stretnutiami zviazanými často prísnyim protokolom a mal dostatok času na oddych, vlastný program a návštevu pamiatok. Symbolický a politický význam mali tak cesta do Paríža v roku 1923, ako aj návšteva Veľkej Británie, kde prebral čestný doktorát na univerzite v Oxforde, letné pobyty na juhu Francúzska, na Capri či rozsiahla cesta po Stredomorí v roku 1927. O všetkých týchto cestách informovala dobová tlač a sprevádzali ich rozsiahle prípravy zo strany KPR. Neoficiálne zahraničné pobyty nepredstavovali pre

---

2 ŠTOFANÍK. Masarykov kult na Slovensku? Vznik Československa a formovanie republikánskeho naratívu vo verejnom priestore. In *Kultúrne dejiny*, 2020, roč. 11, s. 284-288.

T. G. Masaryka v žiadnom prípade len dovolenku. Aj počas pobytov, ktoré boli určené primárne na zotavenie či poznávanie pre T. G. Masaryka lákavých destinácií, musel vykonávať svoju funkciu. Pracoval, bol v kontakte s KPR a vybavoval úradnú agendu.

Príťažlivému fenoménu zahraničných ciest T. G. Masaryka bola doteraz venovaná pomerne značná pozornosť.³ Atraktivita tejto témy je vysoká aj vďaka rozsiahlej zachovanej fotodokumentácii⁴ a veľkému záujmu dobovej tlače, a to tak domácej, ako aj zahraničnej. Z týchto podkladov vznikli aj viaceré výstavy.⁵ Výskum tejto témy sa však doteraz obvykle zameriaval len na jednotlivé cesty, ich popis či vzťah Masaryka k navštívenej krajine, alebo regiónu. Fenomén prezidentských ciest nezasadzoval do širších politických či kultúrnych rámcov a nesnažil sa ani o žiadnu komparáciu Masarykovho počínania s inými hlavami štátov. Rovnako sa nevenoval ani cestám, ktoré boli len diskutované či pripravované, ale nikdy neboli uskutočnené. Práve tieto oblasti otvára predkladaná štúdia.

Masarykove inšpirácie pre zahraničné cesty

Tak ako v množstve iných oblastí muselo novovzniknuté Československo po roku 1918 formovať aj svoj vzťah k zahraničiu a hľadať nové spôsoby vlastnej prezentácie v cudzine. Tejto oblasti bol prikladaný zásadný význam nakoľko si všetci aktéri politického života uvedomovali, že Československo za svoj vznik do veľkej miery vďaka náklonnosti dohodových mocností a svoje pozície v zahraničí musí naďalej udržiavať, brániť a rozvíjať. Budovanie siete vyslanectiev,

-
- 3 VAŠEK. *Prezident Masaryk a jeho cesty do zahraničí*. Brno 2008; VAŠEK, T. G. Masaryk a jeho cesty na Capri v letech 1921–1922. In KALETA a NOVOSAD, ed. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století*. Praha 2008, s. 42-64; VAŠEK. „Těším se již domů z té dřiny, i pobyt zde neposkytuje mně odpočinku.“ Několik glos k cestování TGM. In TOMEŠ a VAŠEK, ed. *Historička československé demokracie. K životnímu jubileu Evy Broklové*. Praha 2014, s. 157-166; MACKOVÁ. Čeští cestovatelé v Egyptě v letech 1918–1938, cesta prezidenta T. G. Masaryka na Blízký východ. In KALETA a NOVOSAD, ed. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století*, s. 65-76; JÚNOVÁ MACKOVÁ. Cesta prezidenta T. G. Masaryka do Egypta v roce 1927. In ONDERKA, ed. *Objevování země na Nilu. Discovering the land on the Nile*. Praha 2008, s. 12-14; BĚLIČOVÁ. Cesta T. G. Masaryka do Alžírka a Tuniska v červnu 1923. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A - Historie. = Acta Musei Nationalis Pragae. Series A – Historia*, 2010, roč. 64, č. 1-2, s. 45-52; KEPARTOVÁ. Masarykovy návštěvy Pompejí. In *Listy filologické / Folia philologica*, 2010, roč. 133, č. 1/2, s. 157168.
  - 4 Zachovaná v archíve Ústavu T. G. Masaryka a vo fonde Hradného fotoarchívu Národní muzeum Praha.
  - 5 Jednu z nich predstavuje putovná panelová výstava Masaryk a Svatá země, ktorú organizovalo Velvyslanectví Státu Izrael v České republice. Autormi textu výstavy boli Robert Řehák a Jiří Čistecský. <https://embassies.gov.il/Praha/Relations/Pages/MASARYK-A-SVATA-ZE-ME.aspx> [prístupné 1. 3. 2023]. Výstava Fenomén Masaryk, Národní muzeum Praha, 2017.

tlačových agentúr, kontaktov na zahraničné médiá, intelektuálov a politikov, ako aj cesty československých politikov do cudziny boli súčasťou stratégie prezentácie republiky v cudzine. V tomto duchu boli využívané aj cesty samotného prezidenta republiky do zahraničia.

Zatiaľ čo v dobe monarchie hrali významnú rolu pri cestách do zahraničia hlavne rodové väzby panovníka (účasť na svadbách a pohreboch, svadobné cesty či cesty za oddychom a zotavením), republikánske režimy museli vytvoriť svoje vlastné modely, nezávislé na prepojenosti dynastických rodov a vysokej šľachty. Odkazovanie sa na monarchistické modely cestovania hlavy štátu nepripadalo pre Československo v podmienkach po roku 1918 do úvahy. Možnou inšpiráciou pre prezidentské cesty v republikánskom Československu sa tak stali v zásade dva národné kontexty: USA a Francúzsko. Ani u nich však nebola vybudovaná pevná tradícia prezidentských ciest.

V USA predstavovali zahraničné cesty prezidentov počas celého 19. storočia až akési tabu. Naopak, tie domáce boli silne podporované ako vítaná možnosť stretávania sa s voličstvom. Pri cestách amerických prezidentov do cudziny nešlo len o obavy z dĺžky, neprítomnosti prezidenta na domácej pôde a komplikovanosti celej cesty. Obavy v spoločnosti budil fakt, že americký prezident by mal byť konfrontovaný s kráľmi, navštevovať paláce, prejavovať úctu monarchiám a prijímať dary. Panovalo presvedčenie, že pri stretnutí s korunovanými hlavami štátov dôjde k istej degradácii obrazu Spojených štátov ako slobodného a na starom kontinente nezávislého územia. Prvú zahraničnú oficiálnu cestu amerického prezidenta priniesol až začiatok 20. storočia. V roku 1906 ako prvý vycestoval na obhliadku stavby Panamského kanálu Theodore Roosevelt (1858 – 1919, v prezidentskom úrade 1901 – 1909). Táto cesta sa pritom verejnosti odôvodňovala hlavne významom celej stavby pre americký kontinent a financovaním projektu z USA.⁶ U amerických prezidentov boli aj po tejto prvej ceste jasne viditeľné obavy z toho, ako bude cestovanie do cudziny chápané domácou verejnosťou. Ďalší limit predstavoval obvykle nedostatok financií vyčlenený kongresom na pokrytie prezidentskej zahraničnej cesty. Prvú oficiálnu cestu do Európy podnikol až prezident Thomas Woodrow Wilson (1856 – 1924, v prezidentskom úrade 1913 – 1921). V Európe pobýval od decembra 1918 až konca júna 1919 a na dlhú dobu tak držal pomyselný rekord medzi americkými prezidentmi v dĺžke oficiálnych ciest do zahraničia. Okrem mierových jednaní sa počas šiestich mesiacov opakovane stretol s francúzskymi vrcholovými politikmi, s britským ministerským predsedom Lloydom Georgom a kráľom Jurajom V. (1865 – 1936, vládol 1910 – 1936). V januári 1919 v Taliansku navštívil kráľa Viktora Emanuela III.

---

6 ELLIS. *Presidential Travel: The Journey from George Washington to George W. Bush*. Lawrence 2008, s. 11.

(1869 – 1947, vládol 1900–1946), ako aj pápeža Benedikta XV. (1854 – 1922, pápežom 1914 – 1922). V júni 1919 podnikol oficiálnu návštevu Belgicka, stretol sa s kráľom Albertom I. (1875 – 1934, vládol 1909 – 1934) a mal prejav v belgickom parlamente.⁷ Jeho počínanie tak nastavilo istý model prezidentskej cesty naprieč Európou.

Wilsonov pobyt a angažovanie sa v mierových vyjednávaniach demonštroval zmenu základného východiska americkej zahraničnej politiky, ktorá sa od izolacionizmu priklonila k priamym intervenciám a presadzovaniu myšlienky nadnárodných mierových organizácií. Táto Wilsonova cesta, ktorá silne rezonovala v Európe, však neunikla hodnoteniu v USA. Wilson čelil v americkom kongrese ostrej kritike zo strany republikánov zato, že sa až príliš venoval zahraničným problémom na úkor tých domácich. Kongres sa dokonca pokúsil o prijatie zákona, na základe ktorého by prešli počas zahraničnej cesty prezidenta jeho právomoci na viceprezidenta.⁸ Možno aj kvôli tomu bol ďalším americkým prezidentom, ktorý sa po Wilsonovi pustil do zahraničných ciest až Franklin Delano Roosevelt (1882 – 1945, v prezidentskom úrade 1933 – 1945). Okrem ciest po severnej a južnej Amerike z tridsiatych rokov, podnikol koncom roku 1943 cestu cez Atlantik na sever Afriky a po Stredomorie a v roku 1945 ešte cestu na Maltu a na Jaltskú konferenciu.⁹ Tieto cesty prebiehali vo výnimočných podmienkach, keď sa ukázala nutnosť koordinácie vojnových a politických plánov protihitlerovskej koalície vrátane osobných jednaní na najvyššej úrovni. Cesty amerických prezidentov do cudziny sa stali bežnými až v druhej polovici 20. storočia. Odzrkadľovali hlavne meniacu sa rolu USA vo svetovej politike.¹⁰

Francúzski prezidenti boli počas tretej republiky v medzivojnovom období pokiaľ ide o zahraničné cesty podobne zdržanliví a úsporní ako prezidenti americkí. Obvyklým cieľom ich prezidentských ciest bolo blízke zahraničie – Belgicko a Veľká Británia. Najviac oficiálnych ciest smerovalo do Belgicka. Brusel navštívili trikrát. Prvá návšteva prebiehala ako oficiálna návšteva krajiny 10. až 12. októbra 1929. Druhá z návštev bola účasť na pohrebe kráľa Alberta I. v roku 1934 a ďalšia v roku 1935 smerovala na medzinárodnú expozíciu, ktorá sa konala v Bruseli. Z dôvodu účasti na oficiálnom pohrebe kráľa Alexandra I. Karađorđevića (1888 – 1934, vládol od roku 1921), na ktorého bol spáchaný atentát v Marseille, sa vydal francúzsky prezident Albert Lebrun (1871 – 1950, v prezi-

7 Zoznam oficiálnych ciest prezidentov USA <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/wilson-woodrow> [dostupné 10. 3. 2023]

8 ELLIS, *Presidential Travel: The Journey from George Washington to George W. Bush*, s. 11.

9 Zoznam oficiálnych ciest prezidentov USA <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/roosevelt-franklin-d> [dostupné 10. 3. 2023]

10 OSTRANDER a RIDER. Presidents Abroad: The Politics of Personal Diplomacy. In *Political Research Quarterly*, 2019, roč. 72, č. 4, s. 836-839.

dentskom úrade 1932 – 1940) do Belehradu 15. októbra 1934. Ten istý prezident podnikol oficiálnu návštevu Británie 27. až 29. januára 1936. Nadviazal ňou na podobnú cestu svojho predchodcu Gastona Doumerguea (1863 – 1937, v prezidentskom úrade 1924 – 1931) z roku 1927.¹¹ Oveľa väčšiu pozornosť venovali francúzski prezidenti domácim cestám či návštevám vlastných kolónií. Význam ciest do cudziny vzrastal u francúzskych prezidentov až po druhej svetovej vojne. Prielom v ich počte predstavoval Charles de Gaulle (1890 – 1970, v prezidentskom úrade 1959 – 1969) v počiatkoch piatej republiky.

Pri pohľade na významné republikánske režimy medzivojnového obdobia vidíme v oblasti prezidentských ciest niekoľko základných tendencií, ktoré mohli ovplyvňovať aj T. G. Masaryka. Po prvé ide o ich počet a význam pre medzinárodné vzťahy. Zatiaľ čo dnes sme zvyknutí, že jednou zo zásadných úloh hlavy štátu je reprezentácia v zahraničí, aktívna osobná účasť a komunikovanie s partnermi v cudzine, v období medzi svetovými vojnami sa tomu neprisudzoval až tak veľký význam. Vzťahy medzi štátmi boli zabezpečované vyslancami a veľvyslancami, pričom sa do nich vkladali nanajvýš ministri zahraničných vecí a výnimočne premiéri. Aktívne zapojenie hlavy štátu – prezidenta sa príliš neočakávalo a ako sme ukázali na príklade amerického prezidenta nebolo ani vždy úplne žiadúce. Limitujúcim faktorom prezidentských ciest v tejto dobe boli samozrejme aj technické možnosti, rýchlosť, bezpečnosť a pohodlnosť cestovania naprieč krajinami či kontinentmi. Wilsonova cesta cez oceán na lodi George Washington zabrala v roku 1918 9 dní. O štyridsať rokov neskôr potreboval Dwight David Eisenhower (1890 – 1969, v prezidentskom úrade 1953 – 1961) na cestu do Európy lietadlom už len 9 hodín.¹²

Cesty po Európe neboli síce tak časovo náročné aj napriek tomu predstavovali isté nepohodlie a vyžadovali si dlhú prípravu a zosúladenie rôznych technických parametrov na železnici. Vypravenie zvláštnych vlakov bolo zároveň finančne nákladnou a logisticky komplikovanou záležitosťou. Na malom technickom probléme s prepojením salónneho vozňa prezidenta Masaryka s francúzskym vlakom zo Švajčiarska cez Lyon do Marseille mohla stroskotáť aj jeho cesta do Alžírska a Tuniska v roku 1923. Nakoniec sa to podarilo včas vyriešiť.¹³ Táto skúsenosť však poslúžila celému tímu pripravujúcemu Masarykove cesty ako výstraha v ďalších rokoch.

11 Voyages officiels du président de la République française en France et à l'étranger, <https://francearchives.gouv.fr/fr/facomponent/95df99ed7b6ebf79b09536f639037d513d98a1cb> [dostupné 10. 3. 2023].

12 ELLIS, *Presidential Travel: The Journey from George Washington to George W. Bush*, s. 11.

13 Archiv Kanceláre prezidenta republiky, Praha (AKPR), f. Kancelář prezidenta republiky (KPR), protokol T, sign. T239/23, k. 3, List Dr. Kučeru kancelárovi Šámalovi, 13. 6. 1923.

Vlak bol stále chápaný ako hlavný dopravný prostriedok, v prípade nutnosti sa len kombinoval s loďou alebo jachtou. Letecká doprava bola v dvadsiatych a na počiatku tridsiatych rokov stále vnímaná ako možné bezpečnostné riziko a cestovanie automobilom na dlhšie vzdialenosti nebolo pohodlné. Autá sa pri Masarykových cestách prenajímali na mieste alebo boli poskytované pozývajúcou stranou. K pomerne veľkorysému riešeniu vyslania dvoch vlastných prezidentských limuzín so šoférmi vopred pristúpila KPR len v roku 1930 pri Masarykovej ceste na francúzsku Riviéru do Cap Martin.¹⁴ Dôvodom mohla byť snaha o zaručenie čo najvyššieho pohodlia už osemdesiatročnému prezidentovi počas pobytu, ktorý mal byť určený na jeho zotavenie. Druhým dôvodom boli plánované cesty jednotlivých členov jeho sprievodu a potreba čo najvyššej reprezentácie úradu v destinácii, kde sa na počiatku jarných mesiacov schádzala politická i spoločenská elita z Európy i celého sveta.

V dobovom európskom kontexte i v porovnaní s USA zistujeme, že zahraničné cesty sa od prezidentov nijak nevyžadovali a boli skôr doplnkom či úplne špeciálnym odkazom v medzinárodných vzťahoch tej-ktorej krajiny. Ich chápanie ako nutnej súčasti mandátu prichádza až po druhej svetovej vojne. Je spojené nielen so zrýchlením a zjednodušením v oblasti dopravy, ale hlavne s procesom medzinárodnej integrácie, vytvárania sfér vplyvu a začleňovaním sa jednotlivých štátov do nadnárodných štruktúr.

Zatiaľ čo početnosť ciest nehrala v medzivojnovom období až taký veľký význam, veľmi citlivo bola vnímaná ich symbolika a dramaturgia. Organizátori ciest amerických a francúzskych prezidentov doma i v cudzine sa naplno snažili o to, aby v žiadnom prípade nekopirovali pompéznosť monarchií. Boli koncipované tak, aby sa prezident stretával priamo s ľuďmi, ktorým podával ruku, bozkával deti a bral ich do náručia. Celkovo bola viditeľná snaha prezentovať prezidenta ako človeka z ľudu. Prezidentské cesty mali zároveň ukazovať obraz stabilného štátu a inštitúcie prezidenta, ktorá zjednocuje a reprezentuje. Od francúzskych prezidentov sa navyše očakávalo aj to, že budú vystupovať striktne nadstranícky.¹⁵ Monarchistickému odkazu a vyzneniu sa síce dokázali vyvarovať Masarykove cesty do cudziny, jeho cesty po Československu však boli opakovane kritizované práve pre blízkosť a podobnosť s návštevami Františka Jozefa I. naprieč monarchiou. Reálne podobnosti medzi nimi určite existovali, nemuseli však vždy predstavovať zámer. Pri modeloch chovania voči hlave štátu a v dramaturgii jej víťania v tom-ktorom meste či obci mohli pretrvávať kultúrne

14 Národní archiv, Praha (NA), f. Antonín Schenk, nezpracovaný fond, k. 1, Rukopis pamětí.

15 ELLIS, *Presidential Travel: The Journey from George Washington to George W. Bush*, s. 13; VERSAVEL, *Les voyages présidentiels dans le journal l'Illustration (1918–1940): Étude de la photographie de presse comme relais du cérémonial d'État*. In *Bibliothèque de l'École des chartes*, 2009, roč. 167, č. 1, s. 37.

vzorcu, ktoré si účastníci ani nemuseli priamo uvedomovať. Jednotlivé prvky mohli byť aj vedome a prirodzene kopírované z dôvodu, že v oboch situáciách išlo o návštevu hlavy štátu, pričom nebolo až tak podstatné či je to cisár a kráľ, alebo prezident. Návštevy sa odohrávali v tom istom priestore ako za monarchie. Ich javiskom bola obvykle železničná stanica, hlavné námestie a reprezentatívne priestory ako radnica či významný spolkový dom. Oprostit' sa od vnímania paralel či priameho porovnávania tak ani nebolo možné.

Dôležitým prvkom, ktorým sa mohol inšpirovať mladý československý štát v oblasti prezidentských ciest do cudziny bola potreba ich mediálneho pokrytia a celkového zúročenia. K tomu bola potrebná spolupráca s novinármi a fotografmi. Práve moment potreby kvalitnej fotografie a jej patričného zúročenia si francúzski prezidenti začali uvedomovať od začiatku 20. storočia, keď sa stalo bežným umiestnenie fotografov na začiatok prezidentskej kolóny a vyhradenie dostatočného času a priestoru pre zachytenie ciest. Tieto udalosti následne dostávali veľký priestor nielen v novinách, ale aj v špeciálnych obrazových časopisoch.¹⁶ Podobný význam prisudzovali médiám aj americkí prezidenti. Špeciálne si ich silu a potrebu uvedomoval prezident Wilson, ktorý po príchode do Európy ešte pred začatím mierových jednaní cielene budoval silné mediálne pozície prostredníctvom stretnutí s hlavami štátov i verejných prejavov, pre ľahšie presadenie svojho hlavného cieľa v podobe Spoločnosti národov. V tomto duchu sa niesol už jeho príjazd do Paríža, keď bol zobrazovaný ako hlavný mierotvorca i následné cesty do Británie a Talianska.¹⁷

Na základe skúseností zo zahraničia bola venovaná veľká pozornosť pri Masarykových cestách do cudziny ich mediálnej príprave a následnému vyťaženiu. Pri dopredu ohlásených cestách v roku 1923 prebiehala vo Francúzsku, v Belgicku i vo Veľkej Británii rozsiahla tlačová kampaň. Tamojšie publikum oboznámili so životom a názormi T. G. Masaryka i ďalších popredných osobností jeho sprievodu (E. Beneša, Š. Osuského), pričom stranou neostávala ani prezentácia celého Československa, jeho turistických destinácií a kultúrnych špecifik.¹⁸ Okrem

16 VERSAVEL, Les voyages présidentiels dans le journal l'Illustration (1918–1940), s. 20.

17 SMITH, Woodrow Wilson in Europe: December 1918–February 1919, The Mediatization of Radicalized Liberalism. In CORNELISSEN a MONDINI. *The Mediatization of War and Peace: The Role of the Media in Political Communication, Narratives, and Public Memory (1914–1939)*. Berlin; Boston 2021, s. 93-109.

18 Špeciálne vydanie *Les nations amies – La Tchécoslovaquie* (14. 10. 1923) prinieslo krátke životopisné medailóny T. G. Masaryka, E. Beneša, Š. Osuského, československého vyslanca v Paríži, a F. Cougeta, francúzskeho veľvyslanca v Prahe. Okrem toho informácie o československej literatúre, ľudovom umení a turisticky zaujímavých miestach – Karlštejn, Tatry, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Archiv Ústavu T. G. Masaryka (AÚTGM), f. TGM-R, k. 495. Podobný formát malo aj vydanie časopisu *Notre Pays, Revue panoramique Belge*, č. 38, 27. 10. 1923. s Masarykovým portrétom na obálke a rozsiahlymi

životopisov a brožúr o Masarykovi boli na vyslanectvá a konzuláty distribuované jeho fotografie a preklady jeho prác.¹⁹ Na fotografické a filmové zaznamenanie celej cesty boli najatí zamestnanci prestížneho a najstaršieho francúzskeho filmového štúdia Gaumont.²⁰

Zájmu novinárov sa Masaryk nevyhýbal ani v prípade súkromných ciest do cudziny. Aj pri nich sa snažil vybraným žurnalistom poskytnúť rozhovory a takto propagovať Československo. Značná pozornosť prezidentským cestám do cudziny bola venovaná aj v domácom prostredí,²¹ kde vychádzali články a rozsiahle reportáže doplnené o pozorovania Masarykovho tajomníka Vladimíra Kučeru.²² Tieto texty mali nielen informovať o prezidentovom programe, ale aj zdôrazňovať blízky vzťah T. G. Masaryka k spojeneckým politikom, generalite i uznávaným intelektuálom a umelcom. Poukazovali aj na úctu, akej sa v cudzine tešil prezident a akej sa tak dostávalo aj celému štátu.

T. G. Masaryk však nebol odkázaný len na zahraničné inšpirácie či vzory fungovania iných republikánskych systémov. V oblasti zahraničných ciest sa mohol opierať aj o vlastné skúsenosti z obdobia prvej svetovej vojny, keď ako popredný člen zahraničného odboja veľa cestoval a udržiaval kontakty s politikmi, novinármi či intelektuálmi, ktorí od istého momentu sledovali presadenie myšlienky samostatného Československa. V závere roku 1918 zároveň podnikol cestu, pri ktorej sa už ako zvolený československý prezident vracal do vlasti z USA. V New Yorku nastupoval 20. novembra 1918 na loď *Carmania* už za vojenských pôct čestného oddielu námorníctva. Prvé oficiálne prijatia tak absolvoval ešte pred návratom do vlasti. V Londýne ho 29. novembra privítali s vojenskými poctami na stanici Euston. Ďalší deň rokoval s britským ministrom zahraničných vecí Arthurom Balfourom. Ten na jeho počesť zorganizoval slávnostný obed, na ktorom bolo množstvo ďalších významných politických osobností. Medzi

---

informáciami o návšteve i Československu. AÚTGM, f. TGM-R, k. 496.

19 Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), Praha, f. III. sekce, k. 668, Propagační přípravy, 1923

20 AMZV, f. III. sekce, k. 668, list 10. 11. 1923.

21 Ako príklad môže poslužiť cesta do Paríža, ktorá sa ako hlavná správa objavuje vo všetkých novinách: *President Masaryk v Paříži*. In *České slovo*, č. 243, 17. 10. 1923, s. 1-2; *President Masaryk v Paříži hostem Francie*. In *Československá republika*, č. 286, 17. 10. 1923, s. 1-3; *President Masaryk v Paříži*. In *Čech*, č. 285, 17. 10. 1923, s. 1; *Paříž vítá Masaryka*. In *Právo lidu*, č. 242, 17. 10. 1923, s. 1; *President Masaryk v Paříži*. In *Tribuna*, č. 242, 17. 10. 1923, s. 1; *Präsident Masaryk in Frankreich*. In *Prager Presse*, č. 284, 16. 10. 1923, s. 1; *Zástupca nášho štátu v Paříži*. In *Slovák*, č. 226, 18. 10. 1923, s. 1; *Le Président de la République tchécoslovaque à Paris*. In *Gazette de Prague*, č. 84, 20. 10. 1923, s. 1.

22 *Pan president republiky do Alžíru a Tunisu*. In *Venkov*, roč. 18, č. 138, 16. 6. 1923, s. 4; *President Masaryk v Athénách*. In *Národní listy*, roč. 67, č. 112, 24. 4. 1927, s. 3; *President Masaryk v Řecku*. In *Venkov*, roč. 22, č. 92, 19. 4. 1927, s. 2.

inými sa na tomto obede zúčastnil aj Winston Churchill, ktorý bol v tom čase ministrom zbrojenia v britskej vláde. Londýnska univerzita King's College, na ktorej Masaryk počas svojho vojnového pobytu v Londýne prednášal, pripravila na Masarykovu počesť večierok, na ktorý pozvala vedcov a literátov. Na stretnutia v Londýne nadviazal podobne koncipovaný program v Paríži. Hneď po príchode 7. decembra 1918 sa stretol s francúzskym prezidentom Raymondom Poincarém. Masarykov program pokračoval návštevou československých vojsk pobývajúcich v Darney a vojenskou prehliadkou. Deň pred odjazdom z Francúzska 13. decembra 1918 sa ešte stretol s francúzskym premiérom Georgesom Clemenceaumontom. Po ceste domov Masaryka prijal 16. decembra 1918 v Padove aj taliansky kráľ, s ktorým povečeral. Dňa 17. decembra sa zúčastnil prehliadky kavalérie a obedoval s dôstojníkmi. Následne sa vydal vlakom cez Brixen a Sankt Veit do Československa.²³

Cestu z New Yorku tak lemovali už prezidentské pocty a reprezentačné povinnosti, ktoré Masarykovi umožnili získať lepšiu predstavu a mnoho cenných skúseností pre jeho ďalší výkon prezidentskej funkcie. Nepochybne aj tieto zahraničné kontakty, prejavované pocty a pocit odvedenej práce v prospech Československa viedli Masaryka k presvedčeniu, že rozsah jeho prezidentských kompetencií v novom štáte, tak ako ho definovala tzv. Dočasná ústava z 13. novembra 1918, je veľmi striedmy a mal by sa rozšíriť.²⁴ O dosiahnutie väčších právomocí a definovanie širšieho rámca aktivity sa po návrate do vlasti aktívne snažil aj sám T. G. Masaryk.²⁵ Novela Dočasnej ústavy z mája 1919²⁶ i ústavný zákon z roku 1920 tak prezidentské právomoci výrazne rozšírili. Masarykov politický vplyv a dosah zároveň ďalej posúval tieto limity smerom až k akémusi polo-prezidentskému zriadeniu.²⁷

Prezidentské cesty a spôsoby reprezentácie Československa

Od návratu do Československa v decembri 1918 až do konca svojho prezidentského mandátu podnikol T. G. Masaryk osem zahraničných ciest.²⁸ V ich rámci

23 AÚTGM, f. ÚTGM 47/1, k. 69, Opisy diáře prezidenta Masaryka, rok 1918. Digitalizovaná verzia prístupná aj na: <http://tg-masaryk.cz/sd/novinky/hlavni-stranka/20192805-opis-diare-tgm.html> [dostupné 22. 3. 2023].

24 Zákon ze dne 13. listopadu 1918 o prozatímní ústavě 37/1918 Sb.

25 DOLEŽAL; HAKAUF a HALATA. *Veritas vincit: 100 let Kanceláře prezidenta republiky = 100 years of the Office of the President of the Republic*. Praha 2019, s. 10; BROKLOVÁ. *Prezident Republiky československé. Instituce a osobnost T. G. Masaryka*. Praha 2001; KOVTUN. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918–1935*. Praha 2005.

26 Zákon ze dne 23. května 1919, kterým se mění zákon o prozatímní ústavě. 271/1919 Sb.

27 PEROTTINO. Les évolutions de la fonction présidentielle tchèque. In *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 2008, roč. 39, č. 2, s. 53.

28 Capri r. 1921, Capri r. 1922, severná Afrika r. 1923, západná Európa r. 1923, Švajčiarsko –

navštívil južnú i západnú Európu, sever Afriky i Blízky východ. Ciele týchto návštev boli rôzne: od ciest za zotavením, cez poznávacie zájazdy až k oficiálnym návštevám spojencov. Pri všetkých týchto cestách však bola badateľná snaha o čo najlepšiu reprezentáciu Československa. Budovanie pozitívneho obrazu novej republiky v zahraničí bolo dlhodobým cieľom Masaryka i jeho najbližších spolupracovníkov. Vznikali pritom až pomerne anekdotické situácie, ako napríklad na Capri v roku 1921. Z vďačnosti za pomoc s organizáciou pobytu mali byť zástupcom lokálnych úradov darované predmety z českého brúseného skla nakúpené v Prahe. Nakoľko ich kvalita nebola prvotriedna, T. G. Masaryk sa rozhodol, že než by mal rozdať nedokonalé kusy, radšej nedaruje nič. „*To by byla špatná propaganda. Tady mají lidé vycvičené oko a smysly, ještě z antiky. To nedám radši nic.*“²⁹ Zahraničné cesty taktiež podmienili vznik československých vyznamenání, ktoré boli udeľované ako poďakovanie cudzincom.³⁰ Na konci roku 1922 bolo prijaté nariadenie vlády, ktoré zriadilo „*Československý řád Bílého lva a medailu Bílého lva*“. Podľa stanov prijatých k tomuto nariadeniu záležitosti spojené s týmito vyznamenaniami mala spravovať práve KPR.³¹

Návštevy československého prezidenta museli zároveň zohľadňovať politický kontext v krajine, do ktorej prichádzal. S veľkou opatrnosťou sa pripravovalo stretnutie Masaryka s talianskym kráľom Viktorom Emanuelom III. v roku 1921. Počas Masarykovho pobytu na Capri sa počítalo s ich stretnutím v Ríme. Situáciu však komplikovali posuny na talianskej politickej scéne a volanie po revízií Rapallskej zmluvy z roku 1920 medzi Talianskym kráľovstvom a Kráľovstvom Srbov, Chorvátov a Slovincov. Aj súkromná návšteva Masaryka u talianskeho kráľa mohla vyvolať značný rozruch verejnosti. Blízkosť Prahy a Belehradu mohla budiť dojem, že Masaryk prišiel do Talianska, aby sa angažoval v sporných otázkach. Československý vyslanec Vlastimil Kybal navrhol odklad celej návštevy do doby, kým sa verejná mienka trochu ukludní. Nakoľko sa však o návšteve prezidenta začalo jednať, nebolo už možné od nej úplne upustiť. K stretnutiu nakoniec došlo v pondelok 18. júla 1921 po návšteve japonského korunného princa a v rovnaký deň ako začalo zasadanie parlamentu. Toto načasovanie malo prispieť k tomu, aby sa Masarykovej prítomnosti u kráľa nevenovala prílišná mediálna pozornosť.³²

Montreux r. 1923, Sicília r. 1924, Stredomorie r. 1927, Francúzska riviéra r. 1930, podľa: VAŠEK. *Prezident Masaryk a jeho cesty do zahraničí*. Brno 2008, s. 1.

29 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T1165/22, k. 2, Zpráva z 13. 6. 1921.

30 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T1165/22, k. 2, Korešpondencia Kučera – Šámal, 1921.

31 Nařízení vlády republiky Československé ze dne 7. prosince 1922, jímž se zřizují Československý řád Bílého lva a Československá medaile Bílého lva. 362/1922 Sb. Po jednotlivých Masarykových cestách boli za pomoc s ich organizáciou odmeňované pomerne rozsiahle skupiny cudzích štátnych príslušníkov. Viz: AMZV, f. Diplomatický protokol, k. 39, 42, 43, 47.

32 AÚTGM, f. TGM-R, k. 494, Korešpondencia Vlastimil Kybal – Vladimír Kučera, jún-júl

Sledovalo sa tiež, akú pozornosť venovali Československu iné hlavy štátu. Veľký záujem o nový štát prejavovala od začiatku dvadsiatych rokov belgická kráľovská rodina. Kráľovná Alžbeta Gabriela (1876 – 1965) sa s nadšením vyjadrovala o českej hudbe, slovenskom folklóre, prírode a ručných prácach. Navštevovala aj prednášky konané na československom vyslanectve, zaujímala sa o zdravie prezidenta Masaryka a navrhla i pozvanie hudobníkov na kráľovský dvor. Jej záujem mal byť opätovaný pozvaním na návštevu. Československý vyslanec Karel Mečíř sa domnieval, že takáto návšteva by mohla spraviť najlepší dojem a pripraviť pôdu pre návštevy ďalších monarchov. Belgický kráľovský pár sa tešil veľkej obľube a úcte za svoje postoje počas prvej svetovej vojny a v československom kontexte mohol byť prijateľný tak pre sociálnych demokratov, ako aj pre katolícke a konzervatívne kruhy.³³ Aj tieto správy o záujme o Československo mohli prispieť k zaradeniu návštevy Bruselu a oficiálneho stretnutia s kráľom Albertom I. a jeho rodinou do programu prezidentovej cesty po západnej Európe v októbri roku 1923. Návštevou Belgicka bolo zároveň komunikované uznanie jeho postojov, obrany a strát počas prvej svetovej vojny.

Cesta do západnej Európy mala pre T. G. Masaryka zásadný význam. Sám to formuloval v rozhovore s anglickými novinármi ako poďakovanie za vznik Československa.

„Předně jsem chtěl osobně přijet poděkovat Spojencům za to, co pro nás udělali v našem boji za svobodu. My všichni děkujeme za svou svobodu Spojencům. Toužil jsem přijet a poděkovat králi Jiřímu za to, co pro nás udělala Velká Británie, poděkovat Francii a zvláště také Belgii, která je jako my zemí malou a dává nám krásný příklad boje za svá práva.“³⁴

Cesta bola zároveň naplánovaná tesne pred piatym výročím vzniku republiky. Jej program sa niesol v slávnostnom duchu a prostredníctvom prijatia prezidenta Masaryka bol aj uznaním celého štátu. Prezident Masaryk sa zároveň snažil obnoviť či oživiť vlastné kontakty, ktoré mal ešte z obdobia prvej svetovej vojny. Masaryka prijal francúzsky prezident Alexandre Millerand, belgický kráľ Albert I. i kráľ Juraj V. Okrem nich, samozrejme, ministri vlád, starostovia miest a diplomatické zbory.

Dôležitým symbolickým prvkom pri návšteve Paríža, Bruselu a Londýna sa stalo uctenie si pamiatky padlých v prvej svetovej vojne a hrobu neznámeho vojaka v každom z týchto miest. Spomienka na padlých sa tak stala neoddeliteľnou súčasťou protokolu významných návštev.³⁵ V londýnskom Westminsterskom

1921.

33 AÚTGM, f. TGM-R, k. 505, List Karla Mečíře prezidentovi T. G. Masarykovi, 7. 12. 1921.

34 AÚTGM, f. TGM-R, k. 496, Z rozhovoru s anglickými novinármi, 23. 10. 1923.

35 AMZV, f. Diplomatický protokol, k. 28, Návšteva hrobu neznámeho vojaka Paríž, 28. 9. 1923. Ivan Krno informoval ministra Beneša, že francúzska strana si želá, aby prezident Ma-

opátstve sa Masaryk zastavil aj pri hrobke Anny Luxemburskej (1366 – 1394), dcéry Karla IV. a manželky anglického kráľa Richarda II., čím poukázal na historické prepojenie medzi oboma krajinami. Na historické a kultúrne kontakty i mnohorakú previazanosť odkazoval Masaryk vo svojich prejavoch taktiež aj v Paríži. Počas návštevy Veľkej Británie mu bol na univerzite v Oxforde udelený aj čestný doktorát.³⁶ Veľká pozornosť bola venovaná aj Masarykovým prejavom na všetkých slávnostných recepciách a stretnutiach počas cesty. Boli pripravené so značným predstihom a konzultované s prijímajúcou stranou, pričom boli publikované v novinách i v knižnej podobe.³⁷ Práve tento prvok propagácie doma aj v cudzine bol jedným z významných cieľov prezidentskej cesty. Svoje nadšenie a význam celej cesty zhodnotil Masaryk aj počas stretnutia s československými novinármi pred odchodom z Paríža:

„Jsem velmi spokojen se svou cestou do Francie a s návštěvou Paříže. Byl jsem potěšen přijetím, kterého se mi se všech stran dostalo, i rozmanitými důkazy sympatií pro československý národ a jeho republiku. Kdo by byl řekl, že to všechno je možné! Stává se, že se někdy chytám za hlavu, váhaje uvěřit v posici, které si náš národ ve světě vydobyl a říkám si, že je to sen. Ale hned si zase hledím zdůvodnit, proč jsme tolik získali v očích ciziny hlavně Francie. Jistě proto, že vážně pracujeme, že nehledíme oslnit, že vzbuzujeme důvěru přímočarostí své politiky a tím, že slibujeme vždycky jenom to, co splnit chceme a můžeme.“³⁸

Masaryk necestoval samozrejme sám. O význame cesty mohol napovedať aj jeho sprievod. Obvykle bol tvorený niekoľkými zamestnancami KPR, lekárom Adolfom Maixnerom, policajnými agentmi, komorníkom Hůzom a v niekoľkých prípadoch aj kuchárom či ďalším sprievodným personálom. Častým sprievodom bola aj dcéra Alica a syn Jan či československí diplomati v tej-ktorej navštívenej oblasti. Politicky najvýznamnejšie cesty sa udiali obvykle len za prítomnosti ministra zahraničných vecí Edvarda Beneša, ktorý ho niekedy navštívil aj počas pobytov určených na zotavenie. Významnou zastávkou, zvyčajne v rozsahu niekoľkých dní, boli aj návštevy T. G. Masaryka u dcéry Olgy, ktorá žila s rodinou vo švajčiarskom Montreux. Toto mesto tvorilo súčasť itineráru mnohých zahraničných ciest a predstavovalo zastávku vhodnú na oddych T. G. Masaryka v kruhu rodiny. Počas cesty po Stredomorí v roku 1927 sprevádzala

---

saryk vzdal hold hrobu neznámeho vojaka hneď na začiatku svojej návštevy v Paríži.

36 AÚTGM, f. TGM-R, k. 495, Cesta na Západ do Francie, Belgie a Anglie 1923.

37 MARCHA, ed. *Masaryk za hranicemi roku 1923: řeči a myšlenky Masarykovy, proslovy a úvahy státníků, politiků a vědátorů francouzských, belgických a anglických: úvahy tisku zahraničního a průběh slavností na počest presidenta republiky česko-slovenské za hranicemi*. Brno 1923.

38 AÚTGM, f. TGM-R, k. 495, Vyhlášení TGM novinářům, Paříž 19. 10. 1923.

T. G. Masaryka aj markíza Giuliana Benzoni (pozvaná už na Capri v roku 1922), snúbenica zosnulého M. R. Štefánika. Prítomnosť talianskej aristokratky dodávala celej delegácii na lesku a prestíži, zároveň však šlo o blízku priateľku T. G. Masaryka, ktorú si obľúbil a opakovane pozýval aj do Československa. Ako spoločensky prijateľnú spoločníčku ju rešpektovala aj Masarykova rodina.

Masarykove cesty do zahraničia charakterizuje okrem propagácie Československa a stretnutí so zahraničnými politickými partnermi aj dôraz na jeho vlastné záujmy. Počas svojich ciest sa tak stretával s rôznymi intelektuálmi, spisovateľmi a známymi z minulosti. Krátky pobyt u dcéry Olgy v Montreux roku 1922 využil aj na stretnutie s Romainom Rollandom (1866 – 1944), ktorý sa v rovnakom čase vo Švajčiarsku zotavoval z choroby.³⁹ Počas návštevy Paríža si aj napriek vyčerpávajúcemu programu našiel čas na stretnutie s Pavlom Miljukovom (1859 – 1943), ruským historikom, liberálne demokratickým politikom a bývalým ministrom zahraničia, ktorý mu pomohol pri ceste do Ruska v roku 1917. O niekoľko dní nato si v Londýne 24. októbra 1923 vyhradil Masaryk v programe dopoludnie na stretnutie so spisovateľmi, medzi ktorými boli George Bernard Shaw (1856 – 1950), Herbert George Wells (1866 – 1946) a Bertrand Russell (1872 – 1970).⁴⁰ Roku 1930 bol medzi Masarykovými hosťami na Cap Martine okrem rodiny amerického spisovateľa Normana Hapgooda (1868 – 1937) i Rabindranath Tagore (1861 – 1941), bengálsky filozof a básnik, nemecký ekonóm a sociológ Franz Oppenheimer (1864 – 1943) a Austen Chamberlain (1863 – 1937), bývalý britský minister zahraničia a laureát Nobelovej ceny za mier (1925).⁴¹

Mnoho z Masarykových zahraničných ciest malo zároveň jednoznačne poznávací charakter. Zaujímalo sa o náboženstvá, dejiny a umenie. Masaryk opakovane navštívil Pompeje, počas pobytu v severnej Afrike v roku 1923 sa tešil z návštevy Kartága. Veľkým zážitkom preňho boli v roku 1927 návštevy Egypta, Palestíny a cesty po gréckych ostrovoch a pamätihodnostiach. U Masaryka počas jeho zahraničných ciest jasne vystupuje do popredia jeho neutíchajúci záujem o poznávanie nových ľudí a končín, ako aj udržiavanie a rozširovanie vlastných sietí známostí a budovanie sociálneho kapitálu v prostredí dobových politikov, umelcov a intelektuálov.

Zahrančné cesty prezidenta sa citlivo vyvažovali, aby nevznikol dojem, že jeden zo spojencov je nejakým spôsobom preferovaný. Hneď potom ako bolo jasné, že prezident Masaryk sa počas svojho pobytu na Capri v roku 1921 stretne

39 AKPR Praha, f. KPR, protokol T, sign. T1165/22, k. 2, Dopisy Dr. Kučery z Capri, 23. 6. 1922.

40 AÚTGM, f. TGM-R, k. 495, Cesta na Západ do Francie, Belgie a Anglie 1923.

41 NA, neusporiadaný fond Antonína Schenka, Paměti.

s talianskym kráľom, upozornil KPR minister Beneš, že je potrebné začať jednať o návšteve u francúzskeho prezidenta v Paríži.⁴² Návšteva Paríža v roku 1923 vyvolávala samozrejme potrebu, aby boli aj tie nasledujúce v Londýne a v Bruseli štruktúrované na podobnom širokom spoločenskom podklade.⁴³ Po návštevách Paríža, Bruselu a Londýna v roku 1923 prejavila talianska strana ľútosť a roztrpčenie, že Rím bol vynechaný z programu oficiálnych návštev spojencov.⁴⁴ Československý vyslanec v Ríme Vlastimil Kybal upozornil ministra Beneša na mediálny rozruch, ktorý vyvolalo vynechanie návštevy Ríma, ako aj na potrebu uspokojiť očakávania talianskej strany v budúcnosti.⁴⁵

Rovnako tomu bolo aj počas vyslovene súkromných ciest. V Palestíne bolo potrebné postupovať podobne ako počas návštevy v Egypte. Nebolo možné prijať niečo, čo bolo v Káhire odmietnuté, nakoľko by to mohlo byť chápané ako urážka egyptskej strany. K roztržke sa schyľovalo napríklad ohľadne stretnutia s britskými vysokými komisármi v oboch krajinách. Zatiaľ čo britský komisár v Egypte George Lloyd (1879 – 1941) navštívil Masaryka na československom vyslanectve, v Palestíne Herbert Plumer (1857 – 1932) trval na Masarykovej návšteve vo svojej rezidencii. Masaryk aj československí diplomati sa tomu chceli vyhnúť. Československý konzul Vladimír Fric následne slávil malé diplomatické víťazstvo so svojím plánom Masarykovej návštevy britského vojenského cintorína na Olivovej hore vo východnej časti Jeruzalema. Lord Plumer musel tento návrh prijať a na Masaryka čakať pred cintorínom, aby spolu položili vence k hrobom.⁴⁶ Rovnako citlivo museli byť udeľované audiencie zahraničným diplomatom počas pobytu v Grécku.⁴⁷

Pri väčšine zahraničných ciest cestoval Masaryk na diplomatický pas vystavený na meno Thomas Marsden. Šlo o identitu, ktorú používal už počas prvej svetovej vojny. V dvadsiatych rokoch si tak chcel zaručiť čo najväčšie súkromie počas svojich pobytov v cudzine. Na druhej strane však o jeho ceste boli vždy informované oficiálne autority v cieľovej destinácii i vo všetkých krajinách, ktorými prechádzal.⁴⁸ Na hladký priebeh ciest osobne dohliadali československé

42 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T1103/21, k. 6, Záznam ze dne 2. května 1921.

43 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T239/23, k. 3, List legačního rady Brože, 1923.

44 AKPR, f. KPR, inv. č. 893/B, President T. G. Masaryk, Cesty, k. 83, Opis telegramu, radiogramu, od Kybala, 23. 10. 1923.

45 AMZV, f. Diplomatický protokol, k. 28, list vyslanca Kybala, 29. 10. 1923.

46 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, čj. T 424/27, k. 7, List z československého konzulátu v Jerusalémě, 30. 3. 1927. List Dr. Kučera – Šámal, Jerusalém 11. 4. 1927.

47 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, čj. T 424/27, k. 7, List Dr. Kučera – Šámal, 20. 4. 1927.

48 AMZV, f. Diplomatický protokol, k. 28, korespondencia E. Beneša so zahraničnými zástupiteľstvom, júl 1922.

konzuláty a vyslanectvá a maximálnu súčinnosť poskytovali aj železničné a colné správy jednotlivých štátov. Aj počas súkromných pobytov boli obvykle na audienciu pozvaní i lokálni novinári a o prezidentovom programe informovala aj domáca tlač. V tomto zmysle nám tak snahy o utajenie cesty prostredníctvom zmenenej identity môžu pripadať ako úplne zbytočné opatrenie.

Masarykove cesty často vyvolávali na strane hostiteľov isté sklamanie a komplikácie. Súkromný ráz cesty a odmietnutie všetkých oficiálnych stretnutí s patričným protokolom bolo napríklad pre egyptskú stranu v roku 1927 len ťažko prijateľné. Kráľovský dvor po získaní samostatnosti Egyptského kráľovstva v roku 1922 chcel využiť každú príležitosť k vlastnej prezentácii. Masarykova návšteva mohla byť tak použitá práve na tento účel. T. G. Masaryk však nakoniec navštívil v sprievode československého vyslanca Vladimíra Hurbana nielen kráľa Fu'áda v paláci Abdín, ale stretol sa aj s egyptským predsedom vlády, britským vysokým komisárom i s francúzskym veľvyslancom v Egypte. Tieto oficiálne stretnutia však boli obmedzené na nutné minimum, aby mal prezident Masaryk dostatok času na výlety do Gízy, Asuánu, Luxoru a Suez, ktoré predstavovali cieľ jeho cesty do Egypta.⁴⁹ Egyptský kráľ Masarykovu návštevu oplatil a do Prahy dorazil na oficiálnu návštevu 26. júna 1929. Masaryk ho osobne vítal už na železničnej stanici a vyzdobenou Prahou šli automobilmi až na Pražský hrad.⁵⁰

Podobnosť medzi oficiálnymi a neoficiálnymi cestami vynikne napríklad pri porovnaní programu návštevy Francúzska v roku 1923 a cesty do Stredomoria v roku 1927. Pri tejto zahraničnej ceste došlo hneď na jej začiatku 10. marca k stretnutiu so švajčiarskym prezidentom Giuseppe Mottom (1871 – 1940, funkciu prezidenta konfederácie zastával s jednoročným mandátom opakovane) v Berne. Prezident Motta mu návštevu oplatil na československom vyslanectve.⁵¹ Po odjazde z Bernu pokračoval Masaryk na ďalšie jednanie Spoločnosti národov do Ženevy.⁵² Podľa jeho inštrukcií mal byť pobyt v Ženeve využitý aj k jednaniu s ministrami zahraničia Francúzska, Veľkej Británie a Nemecka (Aristide Briand, Austen Chamberlain, Gustav Stresemann).⁵³ Cieľom týchto jednaní, ako naznačil veľmi dobre informovaný rakúsky vyslanec Dr. Marek v jednej z politických správ do Viedne, mohlo byť zapojenie prezidenta Masaryka do vysvetľovania a presvedčovania zahraničných partnerov o demokratickom

49 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, čj. T 424/27, k. 7, Cesta pana presidenta ČSR do Egypta, 21. 4. 1927.

50 Egyptský kráľ Fuad I. přijíždí dnes do Prahy. In *Lidové noviny*, č. 322, r. 37, 26. 6. 1929.

51 AMZV, f. Diplomatický protokol, k. 28, poznámky V. Kučeru, 1. 3. 1927.

52 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, k. 7, Cesta pana presidenta republiky v r. 1927.

53 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, k. 7, Cesta pana presidenta republiky v r. 1927.

priebehu pozemkovej reformy v Československu.⁵⁴ Dňa 4. marca 1927 pokračoval zo Ženevy do Marseille, kde presadol na loď do Egypta. V Egypte ho vítali zástupcovia kráľa hneď v prístave v Alexandrii a v nasledujúcich dňoch sa stretol s kráľom, premiérom a množstvom diplomatov. Podobné stretnutia sa odohrali aj v Palestíne a Grécku, kde sa stretol s prezidentom Pavlosom Kunduriotismom (1855–1935) a ministrom zahraničia pričom dostal vyznamenanie veľkokríž rádu Sv. Spasiteľa.⁵⁵ Typ stretnutí, ktoré sa odohrávali v Paríži a počas cesty po Stredomorí, ako aj počty preukazované oboma stranami boli veľmi podobné. Líšila sa len intenzita oficiálneho programu, protokolárna náročnosť a čas, ktorý mohol venovať Masaryk svojim osobným cieľom a poznávaniu jednotlivých krajín. U oboch ciest však dochádzalo ku kontaktu medzi vrcholovými politikmi a teda aj k reprezentácii Československa. V prípade zastávky v Ženeve mohla byť Masarykova prítomnosť využitá zároveň na uistenie partnerov v otázke, ktorá v zahraničí narušovala obraz Československa ako demokratickej krajiny a poukazovala na nedostatky tohto štátu. Masaryk so svojím veľmi dobrým medzinárodným renomé mohol byť do jednaní zapojený cielene, aby pomohol vysvetliť československé pozície a ciele.

Okrem využitia prezidenta v jednaniach o veľmi citlivých otázkach ako tomu bolo v prípade pozemkovej reformy, bola jeho prítomnosť v cudzine zúročená aj k rozvoji oblasti, ktorú by sme dnes asi označili ako kultúrnu diplomaciu. Pri pobyte v Paríži otváral spolu s francúzskym prezidentom a rektorom univerzity Ústav slovanských štúdií (Institut d'études Slaves), ktorý sa usídlil v dome francúzskeho historika a podporovateľa vzniku Československa Ernsta Denisa. Priame angažovanie Masaryka tento ústav určite zviditeľnilo a prinieslo mu i podporu z francúzskej strany. Zdôraznená bola aj spolupráca so srbskou stranou a snaha o rozvoj kontaktov s poľskou vedeckou obcou a zapojenie ruských intelektuálov z emigrantských kruhov. Inštitút podporila československá vláda sumou 100 000 frankov a patronát nad celou inštitúciou prevzala Parížska univerzita.⁵⁶ Počas pobytu v Jeruzaleme sa Masaryk zapojil do diskusie o založení Československého inštitútu, ktorý nemal byť len klasickou malou nemocnicou, ale mal ponúknuť špeciálne terapie s využitím rádia, čím by Československo získalo veľké renomé v celom Oriente.⁵⁷

54 Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik, Neues politisches Archiv K 680, sign. 1-2, Reise des Präsidenten Dr. Masaryk nach Genf und nach dem Sudan, Prag, 5. 3. 1927.

55 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, čj. T 424/27, kart. 7, List Dr. Kučera – kancléř Dr. Šámal. 20. 4. 1927.

56 AÚTGM, f. TGM-R, k. 495, Otevření pařížského Institut d'études Slaves, 17. 10. 1923.

57 AKPR, f. KPR, inv. č. 893/B, Prezident T. G. Masaryk, Cesty, k. 84, sign. D 8500/37, List z čs. konzulátu v Jeruzalémě pre Dr. Kučeru 6. 7. 1927.

Reprezentácia Československa v zahraničí si vyžadovala nemalé finančné zdroje. Otázka financovania jednotlivých ciest tak sama osebe otvára zaujímavé otázky previazanosti T. G. Masaryka s ďalšími politickými aktérmi a inštitúciami. Prezidentská kancelária bola v tejto oblasti veľmi ostražitá a vyjadrovala sa k tomu len okrajovo. V korešpondencii sa tejto otázke otvorene venovali len pri prvej ceste na Capri, keď došlo k nedostatku finančných prostriedkov, ktorý musel byť urgentne riešený.

Oficiálne cesty boli, samozrejme, podporené priamo československou ministerskou radou, ako aj stranou, ktorá prezidenta hostila. Francúzsky parlament mal na priebeh Masarykovej návštevy vyčleniť v roku 1923 až 250 000 frankov, čo podľa KPR ukazovalo na to, že sa pripravuje prijatie prezidenta vo veľkom štýle. Kritizovaný bol v tomto prípade postoj československých úradov a ministerskej rady, ktoré mali prípravy tak dôležitej cesty podľa KPR podceniť.⁵⁸

Súkromné cesty prezidenta republiky do cudziny, ktoré trvali aj niekoľko týždňov, boli finančne náročné. K celkovému účtu bolo potrebné pripočítať aj náklady na sprievod prezidenta z radov zamestnancov KPR a polície na zabezpečenie prezidentovej bezpečnosti. Zaujímavý pohľad na zdroje financovania nám poskytuje prvá súkromná cesta na Capri v roku 1921. Už pred jej začiatkom sa do zabezpečenia prostriedkov priamo vložilo ministerstvo financií, ktoré však upozornilo, že nemá žiadne voľné prostriedky na pokrytie tejto cesty. Súhlasilo však s tým, aby boli výdavky platené zo súkromnej pôžičky či z dispozičných fondov. Skutočne vynaložené prostriedky mali byť zistené po návrate a následne vradené do rozpočtu kancelárie na rok 1922. Kancelária prezidenta republiky sa nakoniec spojila s riaditeľom Živnostenské banky Jaroslavom Preissom, ktorého požiadala o poskytnutie dvoch miliónov korún potrebných na pokrytie cesty na Capri. Vrátiť mu ich mali z rozpočtu kancelárie v priebehu roku 1922.⁵⁹

Samotná cesta na Capri trvala 83 dní (od 21. mája do 11. augusta 1921) a len doprava, poštovné, výlety a prenájom ubytovania činili 983 278 korún. Celej ceste pritom predchádzal nižší odhad jej finančnej náročnosti. Sám Masaryk bol z výšky výdavkov prekvapený a nariadil, aby boli účty vyhotovované a predkladané raz týždenne.⁶⁰ Problém nastal aj v otázke, kto má platiť počas takýchto dlhých ciest sprievodný personál z KPR. Masaryk sa obával, že kvôli finančnej náročnosti bude musieť skrátiť celý pobyt, ktorý bol pôvodne plánovaný na dva mesiace. Tajomník Vladimír Kučera sa domnieval, že nie je vhodné, aby pre-

58 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 239/23, k. 3, Záznam ze dne 13. září 1923, cesta do Francie.

59 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 458/24, čj. T 1103/21, k. 6, Záznam ze dne 8. dubna 1921 – finance cesta Capri.

60 VAŠEK, *Prezident Masaryk a jeho cesty do zahraničí*, s. 9.

zident vydržoval štátnych úradníkov pri tejto ceste z vlastných prostriedkov. Žiadal preto, aby sa problém prejednal s ministerským predsedom.⁶¹ Diéty pre sprevádzajúcich úradníkov boli nakoniec zaplatené zo štátneho rozpočtu.⁶²

Potrebné dofinancovanie náročných ciest či pokrytie výdavkov na zamestnancov, ktorí T. G. Masaryka sprevádzali, bolo možné aj vďaka náklonnosti štátnych inštitúcií. Obrovské finančné prostriedky pre zahraničnú propagáciu poskytoval Masarykovi predseda vlády z dispozičného fondu, teda z rozpočtovej položky Prezídia ministerskej rady, ktorá nepodliehala prísnyim účtovným kontrolám. Rovnako Masaryka podporovalo aj ministerstvo zahraničia cez podobný fond fungujúci v režime zvláštného účtovníctva. Tieto prostriedky smerovali do Masarykovho neoficiálneho „dispozičného fondu“, ktorý bol používaný aj na rôzne aktivity v zahraničí a na rozvoj československej propagandy.⁶³ V prípade potreby sa tak na zahraničné cesty prezidenta mohli rýchlo získať prostriedky od spriatelovaných finančných kruhov alebo z dispozičných fondov ministerstiev, či priamo prezidenta Masaryka. V rokoch 1926 – 1935 sa uvedené subvencie do dispozičného fondu vyšplhali skoro na 70 miliónov korún, pričom celková suma prostriedkov vo fonde bola ešte vyššia.

Masarykove neuskutočnené zahraničné cesty

Symbolický a politický rozmer v sebe nesú aj neuskutočnené, plánované či len diskutované prezidentské zahraničné cesty. Tieto projekty pred nami otvárajú zaujímavé otázky, kde sa prelínajú problémy zahraničnej reprezentácie, ekonomické záujmy i najrôznejšie politické a osobné dôvody.

Neuskutočnené cesty a návštevy sa dajú priblížiť na troch príkladoch. Prvým je nerealizovaná návšteva Viedne, ktorá odzrkadľovala vzťah ani nie tak k rakúskemu štátu, ako skôr k spoločnému historickému dedičstvu v podobe monarchie. Druhú skupinu reprezentuje neuskutočnená prezidentská návšteva Belehradu a Bukurešti ako blízkych spojencov z Malej dohody. Návštevy týchto miest boli pritom opakovane plánované, ale nikdy sa nerealizovali. Tretí typ môže byť zastúpený návštevou pápeža a Svätého stolca. Táto návšteva bola síce Masarykovi odporúčaná, ale on o ňu nestál a snažil sa jej vyhnúť – čo sa mu aj podarilo.

Vzťahy Rakúska a Československa ako dvoch nástupníckych štátov boli síce v medzivojnovom období korektné, no ani jedna zo strán sa ich nesnažila posunúť na priateľskú rovinu či dokonca na úroveň, keď by sa o týchto dvoch

61 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T1165/22, k. 2, List Capri 6. 6. 1921.

62 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T1165/22, k. 2, Zpráva číslo 7, Capri 10. 6. 1921.

63 AÚTGM, f. TGM, i. č 86, sign. O-6-22, k. 535, Veřejný fond v Živnobance, fond. EB 1, i. č. 469, sign. R 8-8 (R9), k. 93 Dotace pro fond, jímž disponuje pan prezident republiky, ref. Dr. Strnad. Za spresnenia k finančným tokom T. G. Masaryka ďakujem kolegom Kristýne Kauckej a Tomášovi Geckovi.

republikách dalo hovoriť ako o spojencoch. Najkonfliktnejšie obdobie spojené so vznikom a etablovaním sa oboch štátov ukľudnil až podpis Saintgermainskej zmluvy z roku 1919, ktorá zadefinovala hranice v strednej Európe a zakázala pripojenie Rakúska k Nemecku. Krok k zlepšeniu vzťahov podnikol aj nový rakúsky minister zahraničia Karl Renner, keď v januári roku 1920 navštívil oficiálne Prahu.⁶⁴

Ďalším symbolickým prejavom zmierenia a vzájomného rešpektu boli aj stretnutia prezidentov, ktoré sa udiali v roku 1921. Masaryk sa rozhodol pre pomerne neštandardný formát, keď rakúskej strane navrhol stretnutie so spolkovým prezidentom pri svojej spiatočnej ceste z Capri. Miesto a čas schôdzy malo ostať na pranie rakúskej strany v tajnosti a o celom stretnutí sa malo informovať až následne. Prezident Michael Hainisch (1858 – 1940, v úrade 1920 – 1928) prišiel so svojim sprievodom Masarykovi 10. augusta 1921 naproti do štajerskej obce Selzthal. Na Masarykovo pranie pokračovali spoločne do Hallstattu, kde vystúpili z vlaku, prešli sa po meste a na terase hotela spoločne poobedovali.⁶⁵ Následne navštívili rezbársku školu a po krátkej plavbe po jazere sa vrátili do vlaku, kde bol už za jazdy podávaný popoludňajší čaj. Rakúsky spolkový prezident s kancelárom Johannom Schoberom a ďalšími vysokými úradníkmi a diplomatmi sprevádzali T. G. Masaryka až do stanice v Attnangu, kde sa rozlúčili. Československá delegácia pokračovala vlakom do Lincu a následne do Československa.⁶⁶

Celá návšteva sa niesla v neformálnom duchu – kvôli letným teplotám sa dohodli, že namiesto tmavého formálneho žaketu budú mať na sebe obe strany len cestovné ľahké obleky. Masaryk s prezidentom Hainischom zdieľal počas prechádzky po meste svoje vlastné spomienky na mesto.⁶⁷ Na Masarykovo pranie sa stretnutia zúčastnil aj minister zahraničia Edvard Beneš.⁶⁸

Rakúsky spolkový prezident oplatil Masarykovu návštevu v decembri 1921. Dňa 15. decembra 1921 jednal s T. G. Masarykom na zámku v Lánoch. Po ich stretnutí bola podpísaná takzvaná Lánska zmluva, ktorá rozširovala dohody z roku 1920 uzatvorené na úrovni ministrov zahraničných vecí.⁶⁹

64 ŠMIDRKAL, ed. *Sousedé: česko-rakouské dějiny*. Praha 2019, s. 115.

65 Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik, Neues politisches Archiv K 680, sign. 1-2, Reise des Präsidenten Masaryk von Attnang nach Prag, 11. 8. 1921.

66 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 458/24, čj. T1103/21, k. 6, Schůzka pana presidenta se spol. presidentem Hainischem, 4. 8. 1921.

67 Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik, Neues politisches Archiv K 680, sign. 1-2, Reise des Präsidenten Masaryk von Attnang nach Prag, 11. 8. 1921.

68 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 1165/22, kart. 2, Dopisy Dr. Kučera z Capri 1921, Zpráva č. 16.

69 ŠMIDRKAL, ed. *Sousedé: česko-rakouské dějiny*, s. 115.

Táto oficiálna návšteva otvorila otázku Masarykovej cesty do Viedne, ktorá bola medzi československou a rakúskou stranou živo diskutovaná a pripomínaná až do polovice dvadsiatych rokov. Uvažovalo sa, že by T. G. Masaryk spojil návštevu rakúskeho prezidenta so svojou súkromnou návštevou Viedne alebo ju pripojil k programu inej zahraničnej cesty. Príležitosť sa ponúkala už v roku 1922, keď bol Masaryk pozvaný na stretnutie abiturientov viedenského Akademického gymnázia. O účasť na stretnutí pri príležitosti päťdesiateho výročia maturity síce Masaryk prejavil záujem, celé stretnutie podľa neho však komplikovala hospodárska situácia Rakúska, ktoré sa ocitlo v roku 1922 na pokraji bankrotu. Práve týmto dôvodom vysvetľoval Masaryk svoju možnú neúčasť. Domnieval sa, že množstvo jeho niekdajších spolužiakov by si cestu a pobyt vo Viedni ani nemohlo dovoliť.⁷⁰

Rakúske diplomatické kruhy Masarykovu návštevu Viedne očakávali a venovali jej veľkú pozornosť. Opakovane sondaovali u ministra Beneša i kancelára Šámala, či sa uskutoční. Stanovisko samotného Masaryka k tejto ceste bolo v lete 1923 kladné. Na otázku ohľadom tejto cesty sa vyjadril: „*Jsem k tomu vždy ochoten, podle situace a jak se jim to hodí. Jde o to, aby oni neměli potíže, zvláště se strany nacionalistů. Tak jsem to také nedávno psal prezidentu Heinischovi.*“⁷¹ S návštevou Viedne sa chvíľu počítalo aj pri návrate z Masarykovej cesty do Paríža, Bruselu a Londýna. Kvôli jej dĺžke a náročnému programu sa od tohto plánu upustilo a na spätočnej ceste sa T. G. Masaryk zastavil len v Linci, kde sa stretol s krajanmi a zástupcami československých spolkov v Rakúsku.⁷² Edvard Beneš však aj po tomto neúspešnom pokuse ubezpečoval rakúskeho vyslanca Ferdinanda Marka, že Masarykov záujem navštíviť Viedeň stále trvá a cesta by sa mohla uskutočniť koncom roku 1923 alebo na jar 1924.⁷³ Podobné ubezpečenia a diskusie o možných termínoch Masarykovej návštevy či jej napojení na letný pobyt v Topoľčiankach sa objavovali vo vyslancových správach až do roku 1925.⁷⁴ V KPR sa o ceste do Viedne spojenej s návštevou Belehradu a Bukurešti viedli diskusie ešte v roku 1926.⁷⁵

70 AÚTGM, f. TGM-R, k. 517, Interwieu pre Neue Freie Presse, 26. 8. 1922.

71 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 1064/23, k. 3, Návšteva Viedne, Záznam ze dne 11. července 1923 Lány.

72 AÚTGM, f. TGM-R, k. 495, Cesta na Západ do Francie, Belgie a Anglie.

73 Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik, Neues politisches Archiv K 680, sign. 1-2, Reise des Präsidenten Masaryk. Frage eines Besuches in Wien Mai 1923, Eventueller Besuch des Präsidenten Masaryk in Wien, 25. 7. 1923.

74 Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik, Neues politisches Archiv K 680, sign. 1-2, Mögliche Besuch Masaryk's in Wien, 6. 5. 1925.

75 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, k. 7, Záznam ze dne 21. prosince 1925, cesta do Itálie, 21. 12. 1925.

K samotnej ceste do Viedne a návšteve rakúskeho spolkového prezidenta v jeho sídle však nikdy nedošlo. Dôvody opakovaného odkladania až finálneho neuskutočnenia cesty treba hľadať v domácej a z menšej časti v zahraničnej politike Československa. Viedeň bola aj po rozpade monarchie stále silne prepojená s obrazom starého Rakúska. Návšteva vrcholového československého politika by sa tak odohrávala v rovnakých kulisách ako za dôb cisárstva, čo mohlo byť dost nepriaznivo vnímané československou verejnosťou. Tento typ obáv z vyznenia návštevy Viedne tak mohol predstavovať výraznú prekážku v jej uskutočnení.

V menšej miere mohli byť dôvodom očakávania rakúskej strany v hospodárskej oblasti. Československo sa totiž v roku 1922 aktívne zapojilo do jednaní o pomoc zbankrotovanému Rakúsku a následne sa stalo jedným z garantov záchranného balíčka (pôžičky) pre Rakúsko, ktorý bol vyjednaný na pôde Spoločnosti národov.⁷⁶ Rakúsko sa usilovalo aj o ďalšiu spoluprácu a jej prehĺbenie v oblasti hospodárstva. Československo v tom bolo o niečo zdržanlivejšie a hodlalo skôr vyčkávať na celkové zlepšenie ekonomickej situácie svojho suseda. Masarykova návšteva Viedne by tak mohla byť interpretovaná ako zásadný posun a symbol novej kvality vzťahov s Rakúskom. Nakoľko to však československá strana stále tak nevnímala, musela byť prezidentská cesta do Viedne odkladaná.

Zatiaľ čo návšteva bývalého hlavného mesta rakúsko-uhorskej monarchie mohla vyvolať množstvo vnútropolitických tenzií, prezidentské cesty k blízkym spojencom z Malej dohody by boli, naopak, žiadúcou ukázkou blízkeho až dôverného vzťahu. O Masarykovej návšteve Belehradu sa začalo jednať už v máji 1921, minister Beneš sa však domnieval, že táto cesta by mala nasledovať až po návšteve kráľa Alexandra I. Karađorđevića v Prahe, nakoľko bol mladší. Masaryk by mu mohol cestu následne oplatiť.⁷⁷ Návšteva Alexandra I. sa uskutočnila v roku 1922. T. G. Masaryk ho privítal 1. septembra na zámku v Lánoch. Kráľ Alexander pobýval niekoľko týždňov v Mariánskych Láznach v rámci svojej svadobnej cesty s kráľovnou Máriou, rodenou Hohenzollern-Sigmaringen (1900 – 1961). T. G. Masaryka navštívil aj rumunský následník trónu princ Karol (1893 – 1953, vládol po vynútenom nástupe na trón medzi rokmi 1930 – 1940). Jeho prijatiu bola venovaná v Topoľčiankach veľká pozornosť a 1. septembra 1925 bola na jeho počesť zorganizovaná aj slávnostná recepcia.⁷⁸

76 ŠMIDRKAL, ed. *Sousedé: česko-rakouské dějiny*, s. 115. Zákon ze dne 21. prosince 1922, kterým se ministr financí zmocňuje, aby převzal záruky za sanační půjčky rakouské podle ženevských protokolů ze dne 4. října 1922. Zákon č. 401/1922 Sb.

77 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T458/24, čj. T 1103/21, kart. 6, Záznam ze dne 2. května 1921.

78 VANDROVCOVÁ. Společnost a elegance dvacátých let Hradního fotoarchivu. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie*. = *Acta Musei Nationalis Pragae. Series A* –

Potrebu recipročných návštev zo strany T. G. Masaryka videlo ministerstvo zahraničia ako jasnú. Opakovane preto plánovalo cestu do Belehradu a Bukurešti. V cestovných plánoch vystupovali tieto dve destinácie obvykle spolu, pričom niekedy sa práve v nich spomínala ako vhodná aj zastávka vo Viedni. Plány takejto cesty existovali. Mala sa uskutočniť na jeseň 1923, na jar roku 1924, začiatkom októbra 1924 či na začiatku roka 1926.⁷⁹ Prezidentskú cestu do týchto miest podporoval nielen Beneš s ohľadom na posilnenie vzťahov v rámci Malej dohody, ale aj domáce priemyselnícke a bankové kruhy. Ešte v roku 1928 sa prihováralo za cestu do Belehradu u kancelára Šámala vedenie Živnostenskej banky. Masarykova návšteva mohla byť nápomocná pri presadzovaní záujmov Škodových závodov na juhoslovanskom trhu.⁸⁰ Táto cesta sa však ani po týchto prosbách neuskutočnila.

Prezidentská návšteva, o ktorú stáli obe strany, ktorá by určite mala oporu i pozitívny ohlas vo verejnej mienke i medzi politickými stranami a ktorá sa navyše u partnerov ako recipročná návšteva očakávala, zostala len na úrovni plánov. Odsúvaním termínu návštevy naprieč celými dvadsiatymi rokmi, záujem o uskutočnenie ciest výrazne klesal. Definitívnym koncom týchto plánov boli zmeny režimu v oboch zmienených krajinách. Začiatkom januára 1929 kráľ Alexander I. nastolil režim osobnej moci a prisvojil si všetku zákonodarnú i exekutívnu moc.⁸¹ Postup kráľa Alexandra sa o rok a pol neskôr rozhodol napodobniť v Rumunsku aj Karol, ktorý bol v roku 1927 donútený zrieknuť sa následníctva trónu v prospech svojho syna Michala, za ktorého vládla regentská rada. Karol sa v júni 1930 vrátil z francúzskeho exilu, vymohol si nástup na trón a zaviedol kráľovskú diktatúru.⁸² Návšteva T. G. Masaryka za týchto zmenených podmienok už neprichádzala do úvahy. Ako vhodný argument na akékoľvek otázky ohľadne cesty sa dal použiť aj jeho reálne zhoršujúci sa zdravotný stav a nevhodnosť podniknutia dlhej cesty.

Historia. Hradní fotoarchiv. Pramen k vizuálním dějinám Československa 1918–1933, 2010, roč. 64, č. 1-2, s. 91.

79 Österreichisches Staatsarchiv - Archiv der Republik, Neues politisches Archiv K 680, sign. 1-2, Eventueller Besuch des Präsidenten Masaryk in Wien, 8. 6. 1923, Reise des Präsidenten der tschechoslowakischen Republik über Oesterreich, 13. 11. 1923, Besuch des Präsidenten Masaryk in Bukarest, 25. 6. 1924. AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, kart. 7, Záznam ze dne 21. prosince 1925, cesta do Itálie, 21. 12. 1925.

80 KRÁL. *O Masarykově a Benešově kontrarevoluční protisovětské politice*. Praha 1953, s. 137-138; KLIMEK. *Zbrojní obchody Škodových závodů s Jugoslávií a jejich pozadí v letech 1925–1938*. Praha 1969. Archiv České národní banky, f. ŽB, k. 39, sign. ŽB-S VII/i-1-I, Korespondence P. Šámala, neuspořádané. Originál, strojopis, jeden list. Za upozornenie na tento materiál ďakujem Tomášovi Geckovi.

81 PELIKÁN a kol. *Dějiny Srbska*. Praha 2005, s. 334-337.

82 TREPTOW, ed. *Dějiny Rumunska*. Praha 2000, s. 289-291.

Zatiaľ čo návštevy Viedne, Belehradu a Bukurešti boli opakovane plánované, stretnutie s pápežom sa snažil prezident Masaryk a jeho okolie pri príprave zahraničných ciest priamo vyhnúť. V tomto prípade nehrozilo, že by pápež navštívil Československo a vznikla by tak nutnosť recipročnej návštevy. V 20. storočí opustil Apeninský polostrov v dobe svojho pontifikátu až Pavol VI. (1897 – 1978, pápežom 1963 – 1978). Pred jeho cestami do cudziny sa tak stalo len v roku 1812, keď pápeža Pia VII. (1742 – 1823, pápežom 1800 – 1823) donútil k ceste Napoleon Bonaparte.⁸³ Zaužívanou praxou Svätého stolca bolo, že pri výnimočných príležitostiach vysielal do jednotlivých krajín pápežských legátov. Legáta, ktorý bol vybavený najvyššími výsadami, sprevádzali duchovní aj svet-skí komorníci a šľachtický člen pápežskej gardy. Do Československa bol takto vyslaný pri príležitosti katolíckeho zjazdu v roku 1935 parížsky arcibiskup Jean kardinál Verdier, s ktorým sa Masaryk bez problémov osobne stretol a prijal ho so všetkými poctami.⁸⁴ Rolu tu hral určite aj výber legáta, ktorý bol zástupcom blízkeho československého spojenca Francúzska, ako aj význam katolíckeho zjazdu. V polovici tridsiatych rokov boli zároveň vzťahy štátu a katolíckej cirkvi omnoho lepšie než v predchádzajúcom desaťročí. Mnoho predošlých konfliktov už stratilo na aktuálnosti a sile.

Kontakty medzi pápežmi a prezidentom Masarykom sa v dobe jeho celého prezidentského mandátu niesli v štandardnom duchu výmeny blahoželaní k rôznym príležitostiam.⁸⁵ K samotnej návšteve nedošlo ani počas Masarykových pobytov v Taliansku. O Masarykovej návšteve pápeža sa pritom diskutovalo opakovane. Témou sa táto otázka stala už v roku 1921 pri prezidentovom pobyte na Capri. Aj keď šlo o Masarykovu súkromnú cestu, počas návštevy Ríma sa stretol s talianskym kráľom a jednal s množstvom ďalších osobností. Návštevu pápeža navrhoval Masarykov tajomník Vladimír Kučera aj československý vyslanec pri Svätom stolci Kamil Krofta. Prezident si však toto stretnutie výslovne neprial.⁸⁶ Zo strany Svätého stolca bolo opomenutie návštevy pápeža vnímané ako vyjadrenie neúcty k pápežovi. Poukazovalo sa na to, že mal čas na iné stretnutia (napr. s japonským korunným princom), ale nenašiel si priestor pre návštevu pápeža. Stretnutím s japonským princom, ktorý bol v tom čase tiež v Taliansku, chcel Masaryk osobne poďakovať za podporu jeho krajiny pri evakuácii československých legionárov zo Sibíri po prvej svetovej vojne.⁸⁷

83 Pope Paul VI is the first Pontiff of the Roman Catholic Church to leave Italy in more than 151 years. In *New York Times*, 4. 1. 1964, s. 7.

84 AKPR, f. KPR, inv.č. 960, Cirkve, k. 118.

85 AMZV, f. ZÚ Vatikán 1920 – 1939, k. 20 – blahoželania k Masarykovým narodeninám i opätovným zvoleniam prezidentom.

86 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 1165/22, k. 2, Zpráva č. 15, Capri 26. 7. 1921.

87 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 1165/22, k. 2, Zpráva č. 15, Capri 26. 7. 1921.

Pražský pápežský nuncijs Clemente Micara sa domnieval, že Masaryk sa bránil tomuto stretnutiu aj napriek jasným prejavom záujmu zo strany pápeža. Celá cesta do Talianska bola podľa neho organizovaná inkognito len kvôli tomu, aby sa nemusel stretnúť s pápežom.⁸⁸

O návšteve prezidenta Masaryka u pápeža Pia XI. sa uvažovalo aj v roku 1924 v súvislosti s prípravami ďalšej cesty do Ríma. Václav Pallier, československý vyslanec pri Svätom stolci, túto návštevu odporúčal a upozorňoval, že by šlo o zdvorilostnú návštevu, ktorú by Svätý stolec ocenil a pri ktorej by mohlo dôjsť k výmene názorov a prianí.⁸⁹

Opätovné opomenutie návštevy pápeža by mohlo byť chápané ako urážka a následným stykom by hrozila nevládnosť a napätie. Pallier sa však neobával, že by na základe toho mohlo dôjsť k prerušeniu diplomatických stykov. Návštevu prezidenta videl skôr ako veľkú príležitosť, aby sa vyjasnili aj niektoré domáce otázky vo vzťahu s katolíckou cirkvou (sťažnosti na správanie kléru na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, politické angažovanie sa katolíckeho kléru). V závere správy zaslanej do Prahy na ministerstvo zahraničia a k rukám kancelára Šamála Pallier uviedol, že z ceremoniálneho hľadiska by určite nepredstavovala prezidentova návšteva žiaden problém: „*Konče tyto úvahy, podotýkám, že v ohledu ceremoniálu ve Vatikáně sotva by bylo vážných obtíží, jistě by se nežádalo ani pokleknutí ani políbení pastýřského prstenu.*“⁹⁰

Zamýšľaná cesta T. G. Masaryka v októbri 1924 do Ríma, počas ktorej mala byť podpísaná československo-talianska zmluva, sa neuskutočnila v dôsledku vraždy Mussoliniho kritika, publicistu a politika Giacoma Matteottiniho (1885 – 1924).⁹¹ Masaryk sa stretnutiu s Benitom Mussolinim vyhýbal už pred touto politicky motivovanou vraždou. Počas pobytu na Sicílii v apríli a máji 1924 žiadal Masarykov tajomník Kučera KPR, aby v Prahe dôrazne dementovali správy domácej tlače o ich stretnutí. Podľa Kučeru sa Mussolini síce chystal na Sicíliu, o ich schôdzke sa však nejednalo.⁹² Po upevnení moci talianskych fašistov sa už ani ďalšie návštevy Talianska neplánovali, a tak nebolo potrebné riešiť ani otázku, ako sa vysporiadať s návštevou pápeža.

88 PEHR a ŠEBEK. *Československo a Svätý stolec: od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I., Úvodní studie.* Praha 2012, s. 39.

89 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 32/21, Úvaha ku případnému zájezdu pana prezidenta republiky do Říma – návštěva ve Vatikáně?, 18. 6. 1924.

90 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 32/21, Úvaha ku případnému zájezdu pana prezidenta republiky do Říma – návštěva ve Vatikáně?, 18. 6. 1924.

91 HOUSKA. Československo-italská politická smlouva z roku 1924. In *Český časopis historický*, 2009, roč.107, č. 1, s. 110.

92 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. 458/24, k. 6, TGM, Cesta prezidenta TGM na Sicílii, List Dr. Kučera, 20. 5. 1924.

Masarykov nezájem o stretnutiu s hlavou katolíckej cirkvi nám ukazuje, že aj napriek radám svojho okolia a československých diplomatov neustúpil a riadil sa vlastnými postojmi, ktoré charakterizovala nechť k aristokratickému pápežskému dvoru a intelektuálne odmietnutie dogmy o pápežskej neomylnosti. Každopádne dal Masaryk jasne do popredia svoje vlastné preferencie. V rozhodovaní i argumentácii, prečo nenavštíviť rímskeho biskupa, sa mohol odvolať aj na podobné riešenie zvolené francúzskym prezidentom počas jeho návštevy v Ríme u talianskeho kráľa roku 1904. Prezident Émile Loubet (1838 – 1929, v úrade 1899 – 1906) po návšteve talianskeho kráľa v Paríži roku 1902 podnikol recipročnú cestu do Ríma. Návštevu pápeža označil za nemožnú, nakoľko s ním nemalo Talianske kráľovstvo usporiadané medzinárodné vzťahy. Uvedomoval si však, že to vyvolá nevôľu francúzskych katolíkov, ako aj kritiku a protest zo strany pápeža, ku ktorým reálne došlo.⁹³

Nechť k stretnutiu s rímskym biskupom neprenášal však Masaryk na všetkých vysokých reprezentantov cirkví. Počas svojich ďalších ciest sám prejavil záujem o stretnutie s belgickým kardinálom Mercierom v Bruseli, ktoré sa neuskutočnilo len kvôli Masarykovej časovej vyťaženosti. Masaryk si Merciera cenil ako významného katolíckeho filozofa a uznával i jeho zásadné postoje a podporu belgického národa počas prvej svetovej vojny, keď bolo Belgicko okupované nemeckými vojskami. Masaryk Mercierovi adresoval osobný list pri odchode z Ostende a Mercier mu túto náklonnosť s veľkým uznaním opätovoľ.⁹⁴ V Londýne Masaryk navštívil Westminsterské opátstvo a prijal pozvanie cantenburského arcibiskupa Randalla Davidsona (1848 – 1930, v úrade arcibiskupa 1903–1928).⁹⁵ V Jeruzaleme sa roku 1927 stretol nielen s vrchným rabínom Abrahámom Izákom Kookom (1865 – 1935), ale aj s latinským patriarchom Luigim Barlassinou (1872 – 1947).⁹⁶

Záver

Zahraničné pobyty prezidenta T. G. Masaryka položili základy pre súkromné aj oficiálne cesty úradujúcich československých prezidentov. Samotný T. G. Masaryk i jeho najbližšie okolie venovali prezentácii Československa v cudzine ne-

93 GIRAULT. Voyages officiels, opinion publique et relations internationales. In *Publications de l'École Française de Rome*, 1981, roč. 54, č. 1, s. 486.

94 AÚTGM Praha, f. TGM-R, k 496, List T. G. Masaryk – kardinál Mercier, 21. 10. 1923. Archives de l'Archevêché de Malines-Bruxelles, MERCIER XII-116, XXII-163, korešpondencia s Československom.

95 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 239/23, k. 3, Zpráva p. legačního rady Brože z Londýna, bez data.

96 AKPR, f. KPR, protokol T, sign. T 510/25, čj. T 424/27, k. 7, List z československého konzulátu v Jeruzalémě, 30. 3. 1927.

ustálu pozornosť a uvedomovali si význam a dôležitosť tejto práce. Zahraničné cesty prezidenta, vytváranie vlastných sietí známostí medzi politikmi, novinármi, intelektuálmi a rozširovanie sociálneho kapitálu samotného prezidenta boli vhodným doplnkom k činnosti diplomatov, tlače a rôznej inej cielenej podpory obrazu Československa v cudzine. Politický a symbolický odkaz Masarykových ciest do cudziny ukazoval nielen na hlavné línie zahraničnopolitickej orientácie prvej republiky (Francúzsko, Taliansko, Veľká Británia), ale aj na záujmy samotného prezidenta a dôležitosť európskych kultúrnych koreňov (Egypt, biblické krajiny, Grécko, pamiatky Rímskej ríše). Masarykove cesty do cudziny boli využívané na riešenie citlivých otázok a vysvetľovanie postojov Československa. Z uskutočnených i neuskutočnených zahraničných ciest sa zároveň dajú čítať priority a názory samotného prezidenta Masaryka na politický vývoj naprieč Európou v dvadsiatych rokoch.

O autorovi / About the author

PhDr. Jakub Štofanič, Ph.D.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

Česká republika

e-mail: stofanik@mua.cas.cz

Zoznam použitých prameňov a literatúry/List of references and literature

Archívy a archívne pramene / Archives and Archivessources

Archiv Kancelárie prezidenta republiky, Praha, fond: KPR protokol T. TGM.

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Praha, fond: ZÚ Vatikán 1920-1939, III. sekce, Diplomatický protokol

Národní archiv Praha, fond: Antonín Schenk, nezpracovaný fond, krabica 1, Rukopis pamětí.

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Archiv Ústavu T. G. Masaryka, fond: TGM-R, ÚTGM 47/1

Archives de l'Archevêché de Malines-Bruxelles, Malines.

Österreichisches Staatsarchiv - Archiv der Republik, Neues politisches Archiv

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

BROKLOVÁ, Eva. *Prezident Republiky československé. InSTITUTE a osobnost T. G. Masaryka*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001.

- DOLEŽAL, Jakub; HAKAUF, Martin a HALATA, Martin. *Veritas vincit: 100 let Kanceláře prezidenta republiky = 100 years of the Office of the President of the Republic*. Praha: Správa Pražského hradu, 2019.
- ELLIS, Richard J. *Presidential Travel: The Journey from George Washington to George W. Bush*. Lawrence: University Press of Kansas, 2008.
- KLÍMEK, Antonín. *Zbrojní obchody Škodových závodů s Jugoslávií a jejich pozadí v letech 1925–1938*. Praha: [s.n.], 1969.
- KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918–1935*. Praha: Torst, 2005.
- KRÁL, Václav. *O Masarykově a Benešově kontrarevoluční protisovětské politice*. Praha: SNPL, 1953.
- MARCHA, Jaroslav, ed. *Masaryk za hranicemi roku 1923: řeči a myšlenky Masarykovy, proslovy a úvahy státníků, politiků a vědátorů francouzských, belgických a anglických: úvahy tisku zahraničního a průběh slavnosti na počest prezidenta republiky česko-slovenské za hranicemi*. Brno: Hospodářsko-politická knižnice, 1923.
- PEHR, Michal a ŠEBEK, Jaroslav. *Československo a Svatý stolec: od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928). I. Úvodní studie*. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, 2012.
- PELIKÁN, Jan a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
- ŠMIDRKAL, Václav, ed. *Sousedé: česko-rakouské dějiny*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2019.
- TREPTOW, Kurt W., ed. *Dějiny Rumunska*. Překlad Miroslav Tejchman. Praha: NLN, 2000.
- VAŠEK, Richard. *Prezident Masaryk a jeho cesty do zahraničí*. Brno: Masarykova společnost, Edice přednášek Masarykova společnosti v Brně, 43, 2008.
- VAŠEK, Richard. „*Račte to podepsat libovolnou šifrou“: prezident Masaryk jako anonymní publicista (1918–1935)*. Praha: Academia, 2018.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- BĚLIČOVÁ Milena. Cesta T. G. Masaryka do Alžírka a Tuniska v červnu 1923. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie. = Acta Musei Nationalis Pragae. Series A – Historia*. Praha: Národní muzeum, 2010, roč. 64, č. 1-2, s. 45-52.
- GIRAULT, René. Voyages officiels, opinion publique et relations internationales. In *Publications de l'École Française de Rome*, 1981, roč. 54, č. 1, s. 473-490.
- HOUSKA, Ondřej. Československo-italská politická smlouva z roku 1924. In *Český časopis historický*, 2009, roč. 107, č. 1, s. 95-118.
- JŮNOVÁ MACKOVÁ, Adéla. Cesta prezidenta T. G. Masaryka do Egypta v roce 1927. In ONDERKA, Pavel, ed. *Objevování země na Nilu. Discovering the land on the Nile*. Praha: Národní muzeum, 2008, s. 12-14.
- KEPARTOVÁ, Jana. Masarykovy návštěvy Pompejí. In *Listy filologické / Folia philologica*, 2010, roč. 133, č. 1/2, s. 157-168.
- MACKOVÁ, Adéla. Čeští cestovatelé v Egyptě v letech 1918–1938, cesta prezidenta T. G. Masaryka na Blízký východ. In KALETA, Petr a NOVOSAD, Lukáš ed. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference, (Praha 6.–7.9.2007)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008 s. 65-76.
- OSTRANDER, Ian a RIDER, Toby J. Presidents Abroad: The Politics of Personal Diplomacy. In *Political Research Quarterly, University of Utah, Sage Publication*, 2019, roč. 72, č. 4, s. 835-848.
- PEROTTINO, Michel. Les évolutions de la fonction présidentielle tchèque. In *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 2008, roč. 39, č. 2, s. 49-72.

- SMITH, Leonard. Woodrow Wilson in Europe: December 1918–February 1919, The Mediatization of Radicalized Liberalism. In CORNELISSEN, Christoph a MONDINI, Marco. *The Mediatization of War and Peace: The Role of the Media in Political Communication, Narratives, and Public Memory (1914–1939)*. Berlin; Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2021, s. 93-109.
- ŠTOFANIČ, Jakub. Masarykov kult na Slovensku? Vznik Československa a formovanie republikánskeho naratívu vo verejnom priestore. In *Kultúrne dejiny*, 2020, roč. 11, Suppl., s. 284-288.
- VANDROVCOVÁ, Miroslava. Společnost a elegance dvacátých let Hradního fotoarchivu. In *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie. = Acta Musei Nationalis Pragae. Series A – Historia. Hradní fotoarchiv. Pramen k vizuálním dějinám Československa 1918–1933. I. II*. Praha: Národní muzeum, 2010, roč. 64, č. 1-2, s. 77-108.
- VAŠEK, Richard. T. G. Masaryk a jeho cesty na Capri v letech 1921–1922. In KALETA, Petr a NOVOSAD, Lukáš ed. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference, (Praha 6.–7.9.2007)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008, s. 42-64.
- VAŠEK, Richard. „Těším se již domů z té dřiny, i pobyt zde neposkytuje mně odpočinku.“ Několik glos k cestování TGM. In TOMESŠ, Josef a VAŠEK Richard ed. *Historička československé demokracie. K životnímu jubileu Evy Broklové*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014, s. 157-166.
- VERSAVEL, Dominique. Les voyages présidentiels dans le journal l'Illustration (1918–1940). In *Bibliothèque de l'École des chartes*, 2009, roč. 167, č. 1, s. 17-39.

Internetové zdroje / Online sources

- Masaryk a Svatá země, ktorú organizovalo Velvyslanectví Státu Izrael v České republice. Autormi textu výstavy boli Robert Řehák a Jiří Čištecký. <https://embassies.gov.il/Praha/Relations/Pages/MASARYK-A-SVATA-ZEME.aspx> [prístupné 1. 3. 2023].
- Zoznam oficiálnych ciest prezidentov USA <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/roosevelt-franklin-d> [dostupné 10. 3. 2023]
- Voyages officiels du président de la république française en france et à l'étranger, <https://francearchives.gov.fr/fr/facomponent/95df99ed7b6ebf79b09536f639037d513d98a1cb> [dostupné 10. 3. 2023].